

Collectie Van Bemmelen

Universiteit Utrecht

Universiteitsbibliotheek

Onderdeel van: Collectie Geowetenschappen

Lemma Digitaal Repertorium: <https://repertorium.library.uu.nl/collectie/van-bemmelen/>

Samengesteld door: Geert Goorhuis-Bams, april 2025; aanvullingen en eindredactie Bart Jaski, mei 2025.

Versie: 7-5-2025

REINOUT WILLEM VAN BEMMELEN (1904-1983)

Reinout Willem (Rein) van Bemmelen werd geboren in Batavia (Nederlands-Indië) op 14 april 1904 als zoon van Dr. Willem van Bemmelen, lector in de fysische geografie aan de Universiteit van Amsterdam. Na de HBS ging Van Bemmelen mijnbouwkunde studeren te Delft. Hij promoveerde daar in 1927. Van Bemmelen werd daarna wetenschappelijk hoofdamtenaar te Utrecht. Na een kort verblijf in Napels, waar hij vulkanologie studeerde, ging Van Bemmelen terug naar Nederlands-Indië, waar hij voor de Dienst der Mijnbouw de geologie van Sumatra en Java in kaart bracht. In de jaren 1933-1935 studeerde hij bodemkunde aan de Technische Universiteit Wenen. In 1940 werd hij hoofd van de Vulkanologische Dienst van Nederlands-Indië. Behalve een aantal geologische kaarten publiceerde hij artikelen over vulkanotectoniek, de oorsprong van magma's en pyroclastische gesteenten en over structurele geologie.

Met de Japanse bezetting van Nederlands-Indië werden Van Bemmelen en zijn vrouw van 1942 tot 1945 in verschillende gevangenenkampen ondergebracht. Na de bevrijding vertrok het gezin in 1946 naar Nederland, waar ze in Den Haag gingen wonen. Van Bemmelen's *The geology of Indonesia* (1949) werd het standaardwerk over de geologie van het toen net onafhankelijke Indonesië.

In 1949 werd Van Bemmelen onderzoeksassistent van professor S.G. Trooster aan de Universiteit van Utrecht. Na de dood van Trooster in 1950 nam hij ontslag en werd consultant bij de Bataafse Petroleum Maatschappij in Den Haag, wat hij tien jaar lang parttime bleef. In 1951 werd hij aan de Universiteit van Utrecht tot buitengewoon hoogleraar in Economische Geologie benoemd. In de zomer van 1950 deed hij samen met zijn collega Martin Rutten onderzoek op IJsland, gedreven door zijn interesse in vulkanologie. In 1955 schreven de twee onderzoekers hierover het boek *Tablemountain of Northern Iceland*. Met studenten en collega's ging hij veelvuldig op excursie, vooral naar Oostenrijk. In 1961 werd Van Bemmelen gewoon hoogleraar in de Economische Geologie, een positie die hij hield tot zijn emeritaat in 1969.

Van Bemmelen is vooral bekend vanwege zijn theorieën over gebergtevorming, en zijn ideeën over samenvoeging van terreinen tot continenten. In zijn boek *Mountain building* (1954) presenteerde hij zijn zogenaamde *undation*-theorie. Hij argumenteert hierin dat de oorzaak van gebergtevorming in de mantel ligt, waarbij geochemische differentiatie zorgt voor dichtheidsverschillen. Dit leidt tot verticale bewegingen in de mantel, die zich aan het aardoppervlak manifesteren door bewegingen van de korst. In 1972 publiceerde hij zijn *Geodynamic models*, waarin hij zijn eigen ideeën met die over de platentektoniek integreerde.

Kort na de dood van zijn vrouw in 1983 vertrok Van Bemmelen naar Oostenrijk, waar hij zijn laatste dagen doorbracht, tot hij op 19 november te Unterperkach overleed aan kanker.

DE COLLECTIE

De collectie bestaat uit 32 cahiers en een multomap / ringband (22), waarbij nrs. 1-22 overwegend uittreksels van literatuur bevatten die Van Bemmelen in een bepaald jaar of bepaalde jaren las, veelal met enige tekeningen en toegevoegde losse bladen. Cahiers 23-33 bevatten verslagen van zijn excursies in de periode 1950-62, maar kunnen ook (overwegend) uittreksels van literatuur bevatten over het gebied dat hij bezocht. Ook hier kunnen er tekeningen en toegevoegde losse bladen zijn.

De collectie is op een onbekend moment en op onbekende wijze aan het Universiteitsmuseum Utrecht overgedragen. In 1994 werd het samen met een aantal andere collecties collegedictaten en aanverwante handschriften aan de Universiteitsbibliotheek in bruikleen gegeven, en is daarna overgedragen. Enkele boeken uit de bibliotheek van Van Bemmelen kwamen ook in de Universiteitsbibliotheek Utrecht terecht.

INVENTARIS COLLECTIE VAN BEMMELEN

Doos 1 Geologische notities op jaarvolgorde:

- 1) 1947: [Geologische notities], met inhoudsopgave op de kaft geplakt. Uittreksels van literatuur, gefolieerd 1-147. Los bijgevoegd: uittreksels van literatuur: 4 bladen "Tectogenese"; 1 blad Von Bubnoff 1936; 2 bladen typoscript, uittreksels van literatuur over aardbevingen; 8 bladen, 6 in typoscript, genummerd, met recensies / uittreksels van literatuur, 1928-35; 3 bladen gedrukt met schema Paleozoic.
- 2) 1949-50: "Geologische notities", met inhoudsopgave op de kaft geplakt. Gefolieerd 1-57.
- 3) 1950, december: "Geschiedenis en Kosmogenie". Uittreksels van literatuur uit 1948-1950, gefolieerd 1-40. Los bijgevoegd: 7 fols, Dr. Nabholz, Voordracht over Penninische dekbladen en orogenese, te Utrecht, 8 nov. 1951 (Walter Karl Nabholz, 1918-97, later professor Geologie te Bern).
- 4) 1951: "Ertsen I". Uittreksels van literatuur, gefolieerd 1-45 aan de voorkant, rest begint op zijn kop aan de achterkant.
- 5) (1951): "Ertsen III". Uittreksels van literatuur uit 1950, alleen de eerste 5 bladen zijn beschreven.
- 6) 1951: "Gravitatie tektoniek". Uittreksels van literatuur. Los bijgevoegd: 7 fols, uittreksel van King Hubbers, 'Theory of scale models as applied to the study of geologic structures' (1937).
- 7) 1951: "Olie-geologie". Uittreksels van literatuur, gefolieerd 1-41.
- 8) 1951-2: "Literatuur notities. Tektoniek. Geochemie". Uittreksels van literatuur, gefolieerd 1-77. Los bijgevoegd: 4 bladen, en 1 gedrukt met opschrift: Colloquium Scheen B.P.M. 8-3-1952.
- 9) 1951-3: "Algemene BPM + literatuur. Aantekeningen". Uittreksels van literatuur, gefolieerd 1-83, met op fol. 42v ingeplakte tekening op overtrekpapier en los bijgevoegd blad. Aan de achterkant op zijn kop 16 ff. uittreksels van literatuur.
- 10) 1953: "Salt domes, Diapirisme e.d., Rheology". Uittreksels van literatuur, gefolieerd 1-23 aan de voorkant, rest begint op zijn kop aan de achterkant, gefolieerd a-[q]. Los bijgevoegd: artikel 'British hydromechanics research', 1951 (1 p.); 'Literatuur betreffende Dispirisme', typoscript, 1p.; bibliotheekaanmaning van de bibliotheek van de Bataafsche Petroleum Maatschappij, 1952.
- 11) 1953-5: "Geologische aantekeningen". Uittreksels van literatuur, gefolieerd 1-80. Los bijgevoegd: 3 handgeschreven bladen, 1 gedrukt.
- 12) 1953-5: "M.B. 2". Uittreksels van literatuur, gefolieerd 1-79.

- 13) 1956: "Literatuur Geologie". Uittreksels van literatuur, gefolieerd 1-69. Aan de achterkant op zijn kop 10 ff. uittreksels van literatuur.
- 14) 1957: "Literatuur geologie". Uittreksels van literatuur, gefolieerd 1-[72]. Los bijgevoegd: 2 bladen in typoscript, "Literature. Irak", ca. 1957.
- 15) 1958: "Geologie. Literatuur studies". Uittreksels van literatuur, gefolieerd 1-73. Aan de achterkant op zijn kop 2 ff. uittreksels van literatuur. Los bijgevoegd: 2 blad grafiek op ruitjespapier.
- 16) 1958 (II), 1959: "Geologische notities". Uittreksels van literatuur uit 1951 en 1957-9, gefolieerd 1-72.
- 17) 1960: "Geologische aantekeningen". Uittreksels van literatuur, gefolieerd 1-72.
- 18) 1961: "Geologische aantekeningen". Uittreksels van literatuur, gefolieerd 1-[77]; inclusief ingeplakte vellen, handgeschreven of gedrukt. Los bijgevoegd: 2 krantenknipsels uit 1962 over 'Wordt de aarde groter?' en 'Wenn der Erde schwingt und tönt', met ingeplakte vellen en krantenartikelen; stencil 'Programma van het Interuniversitair colloquium, op dinsdag 6 februari 1962 in het Geologisch Instituut der Universiteit van Amsterdam', met 2 handgeschreven bladen met aantekeningen van de voordrachten.

Doos 2

- 19) 1962: "Geologische notities". Uittreksels van literatuur, gefolieerd 1-76. Los bijgevoegd 2 bladen over Continental Drift.
- 20) 1963: "Geologische notities". Uittreksels van literatuur, gefolieerd 1-77. Los bijgevoegd: blad met literatuurverwijzing.
- 21) 1963-64: "Geologische notities". Uittreksels van literatuur, gefolieerd 1-[97]. Los bijgevoegd ca. 30 bladen, soms aan elkaar geniet, met uittreksels van literatuur, ca. 1960-65.
- 22) Multomap, s.d., ca. 40 bladen. Uittreksels van literatuur uit ca. 1960-61.

Excursies op chronologische volgorde:

- 23) Franse Alpen, Pasen, 1950, onder leiding van Prof. L. Moret. Met 24 ingeplakte kaarten, profielen, overzichten en foto's uit publicaties; met index op ingeplakt stencil aan het begin, en aan het einde nog extra toegevoegd materiaal.
- 24) Franse Alpen, Paasvakantie excursie (1951?). Op fol. [6v] het jaartal 1951. Bevat vooral uittreksels van literatuur. Aparte sectie begint op zijn kop aan de achterkant, koptekst: 'kristallijne massieven'.

25) Aarmassief (Zwitserse Alpen), aug. 1952. Onder leiding van prof. Unterlocher (Bern), met lijst van deelnemers. Eerste 14 bladen zijn beschreven, en enkele bladen aan het einde, vooral met schetsen. Los bijgevoegd: stencil Geologie (Undatie theorie), juli 1945, pp. 698-700, met aantekeningen, o.a. de notitie: 'Aantekeningen krijgsgevangenschap, 2^e serie, vervolg'. Verder 7 bladen geschreven in het Frans, met notitie Ellenberger 15-4-1950. 2 ansichtkaarten, een van de Kraftwerke Oberhasli.

26) Liechtenstein 1953; Oostenrijk en Tirol 1954. Bevat uittreksels van literatuur. De sectie over Liechtenstein, 3-5 sept 1953 met F. Allemann, begint halverwege. Los bijgevoegd: 3 losse bladen met aantekeningen.

27) West Venezuela 1954. Bevat vooral uittreksels van literatuur. Gefolieerd 1-80. Los bijgevoegd: 1 blad met namen van docenten van het Department of Geology, Imperial College, London; lijst van aanwezigen bij de bijeenkomst van de Geologists Dining Club, 18-3-1953; en van het Colloquium on Cyprus, 17-3-1953.

28) Oostenrijk, Gailtaler Alpen, 1955. Bevat vooral uittreksels van literatuur. Los bijgevoegd: 2 identieke stencils van: "Schema Tektonische Diptekens. Voorstel 28-5-1957"; 4 bladen met vooral ingekleurde tekeningen over geologie; 1 blad op ruitjes papier: "Situation in the Drau Zone if neither epidermal tectogenesis nor erosion had occurred"; 1 gedrukt blad, ingekleurd: "Section of the Gail Alps (over Drauburg Gailbergsattel) by R. W. van Bemmelen (Utrecht)".

29) Alpen excursie, 1958. Begint op 29-5-1958 met vertrek van München onder leiding van Prof. Schmidt-Thomé en Hellmuth Bögel. Aantekeningen, onder andere van Kochel naar Mittenwald, 30-5 (Beieren), Mittenwald 31-5; Innsbruck 2-6; Ötztal 3-6; Unter Engadin Venster (Unterengadiner Fenster) 4-6; Aralberg Pas 5-6; Brand 6-6. Aan de achterkant op zijn kop ook tekst, inclusief de notitie 28-5-1958 Schmidt-Thomé.

30) Veldnotities zomer 1958, Weenen 29-30 Sept '58. Begint met Mauls 20-7, naar Schneeberg Zug 21-7. Tekeningen met als koptekst: F. Agterberg, 9-9-1958, Dick van Hilten, 11-9, Gerard Dietzel, 13-9. 14 september 1958 met Agterberg, Dietzel, Nijenhuis naar Moosprofiel van de Schneeberger Zug. Merano 15-9. Sikosek, Joegoslavië; Weenen 29-9; Andrussov Karpaten 30-9. Hohe Tauern.

31) Alpen '59. Pinkster excursie 1959 Zuid Tirol onder leiding van Mancher en Andreatta, en Utrechtse Alpen excursie Zwitserland onder leiding van E. Niggli. Begint met Adelboden 29-5, met E. Niggli van Obersdorf via Luzern naar Andermat 30-5, Biasca – Locarno 1-6, Locarno-Lugano 2-6. Op zijn kop aan het

eind (of het eigenlijke begin van het schrift, Lit. geologie 1959, 1960 is doorgekrast): 3 samenvattingen van literatuur, 1959. Gefolieerd 1-2, 42-74; rest uitgeknipt.

32) Zuid Tirol en Lienzer Dolomieten, Wittersteingebergte. Zomer 1959, 1960. Begint 28-6 naar Rauthhütte met Hellmuth Bögel en Leo Zitzlsperger; Oberleutasch 30-6. Canale S. Bovo, met Frits Agterberg, M. Freudenthal en J. Meulenkamp 7-7-1959, Gobberapas 8-7, Voltage 9-7. Met Agterberg, Findhammer, Felix, Hardenbol, Van der Vos (?), meetoefening. Met J. Hardenbol en Vendenino verkenning van Darzo - Bagolino - Dosso Alto 18-7, Judicarien 19-7, Trento 20-7, Voltago-Agordo 22-7. Sesto naar Moos met R. Felix van Sexten 25-7, Lienzer Dolomieten met K. Vervloet 30-7, St. Lorenzen 6-8, Liesing naar Lessachtal 18-8, Lavantal 25-8. Kreuztaler Pas met R. Felix, Thijs Freudenthal, Peter Bluben, Berendsen naar Kreuzberg Pas 4-9-1959, Findhammer 7-9, S. Antonio de Pasubio 11-9, Staro 11-9. Zomer 1960 Zillertaler Alpen met Frits Agterberg, 4 juni tot 4 juli (hierbij 2 losse bladen uit het schrift). Op zijn kop aan het eind: 10 samenvattingen van literatuur, 1957-62. Los bijgevoegd: 4 bladen, gepagineerd 1-8, 17 sept 1959 Bagolino J. Hardenbol. Zie notitie op het schutblad: notities over Hardenbol 1959 in aug. 1962 aan Kees de Jong gegeven.

33) 2^e helft zomer 1960. Excursie met Rodgers, Bad Tolz; zomer 1961 (Gerrit Berdinus) Engelen, (H. G.) van Waegeningh, Groenewold, (Rob) Guicherit, Jelle de Boer, H(ans) Schouten [etc.]; Joegoslavië 1962. Begint met aantekeningen en 9 aug 1961 Iselsberg bij Lienz; aantekeningen over personen die ook op het kaft genoemd zijn. Spry 8 sept. 1962, Bled 19-9. 4 losse bladen en 6 aan elkaar bevestigde bladen uit het schrift. Los bijgevoegd: 5 bladen met aantekeningen en adressen van Joegoslavische geologen.